

ความสัมพันธ์ทางการเมืองและศาสนาระหว่างศรีลังกากับไทยใน พุทธศตวรรษที่ 18

พระมหาพจน์ สุวโจ และชยาภรณ์ สุขประเสริฐ

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 31000

อีเมล: lankakumar@hotmail.com

บทคัดย่อ

แม้ความสัมพันธ์ระหว่างศรีลังกากับประเทศไทยจะเกิดขึ้นเนิ่นนานแล้ว ก็จริง แต่หลักฐานฝ่ายศรีลังกากลับให้ความสำคัญโดยเริ่มต้นจากพุทธศตวรรษที่ 18 ซึ่งสมัยนั้นอาณาจักรตามพรลิงค์ของไทยกำลังรุ่งเรืองเกรียงไกรเป็นที่รู้จักของนานาชาติอารยวิเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างสองอาณาจักรสมัยนี้โดดเด่นเฉพาะด้านการเมืองและการศาสนา ด้านการเมืองนั้นปรากฏเห็นในลักษณะคู่สงคราม ส่วนด้านการศาสนาปรากฏเห็นในลักษณะเกี่ยวคู่กันและกัน กล่าวเฉพาะด้านการเมือง สมัยนั้นอาณาจักรตามพรลิงค์ของไทยมีกองทัพเรืออันแข็งแกร่งเกรียงไกร จึงสามารถยกทัพไปบุกรุกเกาะลังกา แม้หลักฐานฝ่ายศรีลังกาจะยืนยันว่าฝ่ายไทยต้องการยึดครองพระเชี้ยวแก้วก็จริง แต่หากมองอีกมุมหนึ่งน่าจะเป็นเพราะต้องการควบคุมเส้นทางการค้าทางทะเล เพราะสมัยนั้นจักรวรรดิโจฬะอ่อนแอโรยลาลง ส่วนด้านศาสนานั้น ทั้งสองอาณาจักรมีลักษณะเกี่ยวคู่สงครามเช่นกัน สมัยก่อนลัทธิลังกาวงศ์รุ่งเรืองแพร่หลายเป็นที่รู้จักของดินแดนอุษาคเนย์ แต่อย่างเข้าสมัยอาณาจักรดัมพพเดนิย การพระศาสนาบนเกาะลังกาทรุดโทรมเสื่อมถอยเพราะภัยสงครามต่อเนื่องยาวนาน พระสงฆ์แห่งอาณาจักรตามพรลิงค์จึงเดินทางไปช่วยฟื้นฟูการพระศาสนา

การสงเคราะห์กันด้านศาสนานี้เองมีส่วนช่วยลดความตึงเครียดทางการเมืองระหว่างสองอาณาจักรได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: ความสัมพันธ์, ศรีลังกา, ไทย

Political and Religious Relation between Sri Lanka and Thailand in 13th Century

Phramaha Phocana Suvaco and Chayaporn Sukprasert

Programme in Buddhist Studies, Buriram Buddhist College
Mahachulalongkornrajavidyalaya University 31000, Thailand
e-mail: lankakumar@hotmail.com

Abstract

Although relationship between Sri Lanka and Thailand appears for long time, but evidence of Sri Lanka emphasizes since 13th century. During this time, Tambralinga kingdom of Thailand progresses and is well known of foreign countries. Relationship of both countries in this time is important about politics and religious issues. For political part, it appears as belligerent. For religious part, it appears as mutual support. During this time, Tambralinga kingdom of Thailand contains of powerful navy and invades Sri Lanka. The evidence of Sri Lanka ensures that aim of Tambalinga kingdom is to hold the Buddha Relic. Another view shows that Tambalinga kingdom wants to control trade route of sea because of decay and decline of Chola Empire during this time. Religious speaking, both country assists mutual. Previously, the Lankavamsa spreads and is well known for the countries of the south-east Asia. For the time of Dambadeniya kingdom,

Buddhism in Sri Lanka reaches degeneration because of continual war. Buddhist monks of Tambalinga kingdom are invited for revival of Buddhism in Sri Lanka. Mutual religious support reduces political tension of both countries.

Keywords: Relation, Sri Lanka, Thailand.

บทนำ

ประเทศไทยกับประเทศศรีลังกามีความสัมพันธ์ทางการเมืองและการศาสนามาช้านาน นับตั้งแต่สมัยอาณาจักรทวารวดีเป็นต้นมา เพราะมีหลักฐานทางโบราณคดีอ้างอิงมากมาย (Bandit, 2012, pp.145-274) แต่ความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นลักษณะการถ่ายทอดทางศาสนาและความเชื่อมากกว่าการเมือง เนื่องจากสมัยนั้นอิทธิพลแนวคิดทางการเมืองของศาสนาพราหมณ์หรือลัทธิฮินดูมีผลต่อสังคมไทยค่อนข้างเด่นชัด แม้สมัยนั้นศาสนาและความเชื่อแบบศรีลังกาไม่สามารถครอบคลุมโครงสร้างทางสังคมไทยทั้งหมด แต่ถือได้ว่าเป็นการวางรากฐานทางคติความเชื่อส่งต่ออาณาจักรรุ่นหลังสืบมา จนกลายเป็นรัฐที่ยึดเอาพระพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์เป็นปัจจัยหนุนเสริมในการสร้างบ้านเมืองตามอุดมคติทางพระพุทธศาสนา ซึ่งประเทศศรีลังกาได้ดำเนินทางเป็นแบบอย่างและประสบความสำเร็จเป็นรูปธรรม

บทความนี้ต้องการชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศศรีลังกา โดยเน้นเรื่องการเมืองและการศาสนาเป็นหลัก และย่นระยะเวลาให้แคบลงตรงเฉพาะสมัยอาณาจักรดัมพเดนิยะของศรีลังกากับอาณาจักรตามพรลิงค์ของประเทศไทย ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๘ เหตุเพราะระยะเวลาดังกล่าวมีหลักฐานกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างสองอาณาจักรค่อนข้างชัดเจน ทั้งในส่วนของประเทศศรีลังกาและประเทศไทย การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศ ย่อมทำให้เห็นบริบททางประวัติศาสตร์ของศรีลังกากับประเทศไทยอย่างชัดเจน และสามารถตอบคำถามได้ว่าเหตุใดกษัตริย์แห่งอาณาจักรตามพรลิงค์ของไทยจึงยกทัพไปโจมตีเกาะลังกา และทำให้เข้าใจว่าพระพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์เข้ามาเผยแพร่และทรงอิทธิพลต่ออาณาจักรตามพรลิงค์ได้อย่างไร

อาณาจักรตามพรลิงค์

อาณาจักรตามพรลิงค์พัฒนามาจากเมืองท่าค้าขาย (entrepot) เป็นเส้นทางการค้าของพ่อค้าวาณิชชาวต่างชาติ ถือว่าเป็นแหล่งเศรษฐกิจสำคัญแห่งหนึ่งบนคาบสมุทรมลายู ร่องรอยของอาณาจักรเมืองท่าแห่งนี้พบเห็นครั้งแรกในคัมภีร์มหานิทเทศ ซึ่งแต่งราว พ.ศ.600-700 ได้พรรณนาถึงเมืองตามลิ่งครรัฐในฐานะเป็นหนึ่งในท่าเรือสำคัญทางภาคใต้ของประเทศไทย (KN 29/55/129) ยอร์ช เซเดส์ นักปราชญ์ชาวฝรั่งเศสได้แสดงความเห็นว่าชื่อเมืองท่าแห่งนี้ตรงกับบันทึกหรือจดหมายเหตุจีนว่า “ตั้ง-มา-หลิง” และสอดคล้องกับศิลาจารึกของประเทศไทยว่า “ตามพรลิงค์” หมายถึงนครศรีธรรมราช ส่วนซิลแวง เลวี นักปราชญ์ชาวฝรั่งเศสอีกท่านหนึ่งได้แสดงความเห็นว่า “ตามลิ่งคะ” ในคัมภีร์มหานิทเทศเป็นคำเดียวกันกับ “ตามพรลิงค์” (Pau, 1966, p. 183) และคำว่า “ตามพรลิงค์” พบเห็นในจารึกวัดหัวเวียงเมืองไชยาหลักที่ 24 (ก) ระบุว่าจารึกขึ้นปีพุทธศักราช 1773 โดยเนื้อความกล่าวถึงกษัตริย์พระนามว่าจันทรภาณุศรีธรรมราชแห่งปทุมวงศ์ผู้ครอบครองเมืองตามพรลิงค์ (Inscription in Thailand, 1986, pp. 144-146) ผู้เขียนสันนิษฐานว่า “ตะมะลิ่ง-กะมะลิ่ง-ตามลิ่งคะ” น่าจะเป็นพัฒนาการมาจากชื่อดั้งเดิมของคนพื้นถิ่น ครั้นศาสนาพราหมณ์เข้ามามีบทบาทต่ออาณาจักรแห่งนี้ จึงเพี้ยนเป็นตามพรลิงค์หรือลิ่งค์ทองแดง หมายความว่าแผ่นดินของผู้ที่นับถือศิวลิ่งค์ อาจเป็นไปได้ว่าสมัยนั้นลัทธิไศวนิกายน่าจะทรงอิทธิพลต่อสังคมของอาณาจักรตามพรลิงค์เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

หลักฐานทางศรีลังกาเรียกอาณาจักรตามพรลิงค์ว่า “ตัมพรัฎฐะ” พบเห็นในศิลาจารึกของพระนางสุนทรมหาเทวีผู้เป็นมเหสีของพระเจ้าวิกรมพาหุ (พ.ศ.1654-1675) แห่งอาณาจักรโปโพนนารูระ ระบุว่าพระอานนท์เถระได้เดินทางไปเผยแผ่พระศาสนาที่ตัมพรัฎฐะ (Wickremasinghe, Codrington, Paranavitana, & Ceylon, 1994, pp. 67-72) คัมภีร์มหาวงศ์ระบุว่าอาณาจักรตัมพรัฎฐะปกครองโดยพระเจ้าจันทรภาณุ (Phramahanamathera, 2010,

pp. 256-262) ส่วนคัมภีร์เอฬุัตตนคลุวังสะยะระบุว่า พระเจ้าจันทรภาณุ เป็นผู้ปกครองเมืองตมลิงคมุ เสนารัตปรมวิตานะวิเคราะห์ว่า “ตมลิงคมุ” เป็นภาษาสิงหลมีรากศัพท์มาจาก “ตะมะลิ” บวกกับ “คมุ” รวมกันเป็น “ตมลิงคมุ” ส่วนศัพท์ว่า “ตัมพลิงคะ” เป็นภาษาบาลี เมื่อเปลี่ยนเป็นภาษาสันสกฤตใช้คำว่า “ตามพริงคะ” (Paranavitana, 1966, p. 99) ส่วนคุณวรรณะ ได้แสดงความเห็นว่า “ตัมพริงคะ” หมายถึงหัวเมืองทางอินเดียตอนใต้ (Gunawardana, 1979, p. 267) สอดคล้องกับนิลกันตะสาสตรียุคใหม่ ผู้เห็นว่าเมืองตัมพริงคะอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรโจชะ (Nilakanta, 1962, p. 162) ผู้เขียนเชื่อว่าตัมพริงคะในคัมภีร์ศรีลังกายุคต้นน่าจะบ่งถึงหัวเมืองทางอินเดียตอนใต้ ซึ่งเป็นที่พำนักของพระอรธกถาจารย์หลายรูป ส่วนยุคหลังน่าจะหมายถึงอาณาจักรตามพริงค์ทางภาคใต้ของประเทศไทย เพราะปรากฏเห็นในคัมภีร์น้อยใหญ่พร้อมจารึกอีกหลายแห่ง

หลักฐานฝ่ายไทยเรียกเมืองตามพริงค์ว่า “สิริธรรมนคร” และเรียกกษัตริย์ว่า “ศรีธรรมมาโคก/ศรีธรรมราช” ปรากฏเห็นครั้งแรกในศิลาจารึกดงแม่นางเมืองหลักที่ 35 ซึ่งจารึกขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช 1710 กล่าวถึงพญาศรีธรรมมาโคกผู้เป็นพระราชโอรสปรารถนาจะถวายที่ดินบูชาแก่พระบิดา พระนามว่าพญาศรีธรรมมาโคกผู้สวรรคตแล้ว (Inscription in Thailand, 1986, pp. 109-114) ถัดมาเป็นศิลาจารึกหลักที่ 24 ซึ่งสลักขึ้นเมื่อพุทธศักราช 1773 ในรัชสมัยของพระเจ้าจันทรภาณุศรีธรรมราชผู้เป็นเจ้าของเมืองตามพริงค์ (Inscription in Thailand vol. 5, 1986, pp. 144-146) อีกแห่งหนึ่งปรากฏเห็นในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงหลักที่ 1 กล่าวถึงพ่อขุนรามคำแหงได้ถวายทานแด่พระมหาเถระผู้เดินทางมาจากเมืองศรีธรรมราช (The Inscription Annals part 1, 1978, pp. 21-22) ด้านคัมภีร์จามเทวีวงศ์ได้ระบุถึงพระเจ้าอัคราสตกราชแห่งเมืองหริภุญไชยกำลังทำสงครามกับพระเจ้าอุจฉินฐจักรวรรดิราชแห่งเมืองละโว้ พระเจ้าสุชิตราชแห่งสิริธรรมนครเห็นเป็นโอกาสจึงยกทัพมายึดเอาเมือง

ละโว้ (Phrabodhirangsithera, 2011, p. 234) ส่วนหนังสือนิทานพระพุทธรูปสังค
กล่าวถึงพระร่วงแห่งสุโขทัยผู้ทราบข่าวว่าพระพุทธรูปสังคมาประดิษฐานอยู่ที่
เมืองสิริธรรมนครได้เสด็จไปพร้อมเสนาอำมาตย์ (Phrabodhirangsithera,
1963, p. 41) และหลักฐานอีกแห่งหนึ่งปรากฏเห็นในหนังสือชินกาลมาลีปกรณ์
เนื้อหา มีลักษณะคล้ายกับนิทานพระพุทธรูปสังคแต่อ้างถึงพระร่วงผู้เดินทางไป
เมืองสิริธรรมนครเพื่อขอพระพุทธรูปสังคจากพระเจ้าศรีธรรมราชเช่นกัน
(Phratanapanyathera, 2007, p. 111) สันนิษฐานว่า “ศรีธรรมราช/ศรีธรรมราช”
น่าจะบ่งถึงกษัตริย์ชาวพุทธผู้ประพฤติวัตรตามแบบอย่างพระเจ้าอโศกมหาราช
แห่งชมพูทวีป และพระนามดังกล่าวน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากวรรณกรรม

หากมองด้านภูมิศาสตร์ตามพหุศาสตร์ที่ตั้งอยู่ในชัยภูมิที่เหมาะสม
เพราะมีที่ราบกินบริเวณกว้างขนานกับชายฝั่งทะเลอ่าวไทยประมาณ 100
กิโลเมตร ด้านหลังเป็นป่าและภูเขาอันอุดมสมบูรณ์ มีลำคลองและแม่น้ำไหลผ่าน
หลายสิบสาย และเหมาะแก่การทำเกษตรกรรม แม่น้ำเหล่านี้เป็นเส้นทางสัญจร
หรือขนถ่ายสินค้ามาแต่อดีต ไม่ว่าจะเป็นการค้าขายระหว่างชุมชนภายใน
คาบสมุทรไทยด้วยกันเอง และการค้าขายกับชาวต่างชาติ ลักษณะพื้นที่ราบ
บริเวณกว้างนั้นเกิดจากคลื่นหรือกระแสน้ำทะเลพัดพาเอาทรายขึ้นไปกองสะสม
จนเกิดเป็นสันทรายยาวตลอดแนวฝั่ง เนื้อดินเป็นทรายจัดดินลึกมีการระบาย
น้ำค่อนข้างมาก (Thamkirat, 2007, pp. 8-9) สันนิษฐานว่าบริเวณเหล่านี้เอง
เป็นขอบเขตเมืองตามพหุศาสตร์สมัยโบราณ นอกจากนั้น ยังมีเส้นทางคมนาคม
ติดต่อกับฝั่งทะเลตะวันตกผ่านช่องเขาไปยังจังหวัดตรังและจังหวัดกระบี่
(Wallibhodome, 2005, p. 35) ด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ดังกล่าว บริเวณนี้
จึงเป็นทำเลเหมาะสมสำหรับการสร้างชุมชนนับแต่อดีตมา เพราะสามารถ
ทำการเพาะปลูกหล่อเลี้ยงผู้คนได้จำนวนมาก อีกทั้งเหมาะสมต่อการพัก
และขนถ่ายสินค้าไปยังเมืองท่าแห่งอื่น

ความสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือเมืองตามพรลิงค์เป็นแหล่งจอดเรือพักสินค้าหรือเป็นสถานีบนเส้นทางการเดินทาง และเป็นแหล่งทำการค้าขายติดต่อกับต่างประเทศ (Wallibhodome, 2005, p. 153) เพราะจุดเด่นของเมืองตามพรลิงค์คืออุดมสมบูรณ์ด้วยสินค้าพื้นเมืองมากมาย ได้แก่ เครื่องเทศ ไม้หอม หนังสัตว์ของป่า และพริกไทย โดยเฉพาะพริกไทยนั้นเป็นที่ยอมรับของพ่อค้าชาวต่างชาติว่ามีคุณภาพดี ปรากฏเห็นในบันทึกของพ่อค้าชาวต่างประเทศกล่าวคือ ฮอลันดาและอังกฤษ (Fine Arts Apartment, 1969, pp. 138, 162) ถัดมาเป็นขี้ผึ้ง ไม้กฤษณา ไม้มะเกลือ กำมะถัน งาช้าง และนอระมด (Wheatley, 1966, pp. 66-67) นอกจากนั้นยังมีดีบุกคุณภาพดี ไข่มุก กำมะถัน กระดองเตปาว ขนหัวนกกระเรียน ไม้แก่นจันทน์ดำ ขี้ผึ้ง และไม้หอม (Paul, 1966, p. 77) เฉพาะดีบุกนั้นเป็นสินค้าสำคัญของนครศรีธรรมราช เพราะเป็นที่ต้องการของพ่อค้าชาวอินเดียและยุโรป (Reed, 2005, p. 120) ส่วนกำยาน หวาย และทองคำก็มีกล่าวถึงเช่นกัน นอกจากนั้น ยังมีไม้ฝาง น้ำตาล ต้นกระเบา หนังกวาง หนังกว และเขาวัว (Ishii, 1998, pp. 132, 137) รายชื่อสินค้าดังกล่าวข้างต้นล้วนเป็นของป่าทั้งสิ้น สินค้าป่าเหล่านี้ น่าจะเป็นของแปลกหรือของหายากสำหรับพ่อค้าชาวต่างชาติ หรืออาจจะเป็นสินค้าสำคัญสามารถสร้างกำไรได้เป็นอย่างดี ส่วนพริกไทยและดีบุกนั้นเป็นสินค้าขึ้นชื่อของนครศรีธรรมราชนับแต่อดีตมา

ประมาณพุทธศตวรรษที่ 13 อาณาจักรศรีวิชัยซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองปาเล็มบัง ได้ขยายอำนาจขึ้นมาครอบครองหัวเมืองบริเวณคาบสมุทรมไทย (Noonsuk, 1982, pp. 46-48) สอดคล้องกับข้อความในจารึกวัดเสมาเมืองซึ่งอ้างถึงพระราชแห่งอาณาจักรศรีวิชัยพระนามว่าธรรมเสตุ ได้สร้างศาสนสถานอุทิศถวายแด่พระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ปัทมปาณี และพระโพธิสัตว์วัชรปาณีตรงกับปีพุทธศักราช 1275 (Inscription in Thailand , 1986, pp. 187-203) เหตุที่อาณาจักรศรีวิชัยสามารถแผ่อำนาจทางการเมืองและขยายเขตการค้าเข้ามาควบคุมเมืองท่าบริเวณคาบสมุทรมไทยนั้น เพราะมีกองทัพเรืออันยิ่งใหญ่

เกรียงไกร นอกจากนั้นยังเข้าควบคุมเมืองท่าสำคัญบริเวณช่องแคบมะละกา และช่องแคบซุนดาด้วย เฉพาะหัวเมืองบริเวณคาบสมุทรไทยนั้นเมืองตามพรลิงค์ เป็นเมืองอุปราชหรือลูกหลวง (Chumpengpan, 1980, p. 130) ต่อมาประมาณ พุทธศตวรรษที่ 15 อาณาจักรศรีวิชัยเริ่มเสื่อมอำนาจและย้ายศูนย์กลางการค้ำ ไปอยู่ที่เมืองภูมิลำเนาบนคาบสมุทรมลายู (รัฐเคดาห์) ได้บังคับเรือผ่านช่องแคบ มะละกาให้เสียค่าผ่านทางอย่างหนักจนเกิดความขัดแย้งกับอาณาจักรโจฬะ แห่งอินเดียตอนใต้ พระเจ้าราเชนทระโจฬะจึงยกทัพเข้าโจมตีเมืองท่าน้อยใหญ่ ที่ขึ้นกับอาณาจักรศรีวิชัย เป็นเหตุให้อาณาจักรศรีวิชัยอ่อนแอและเสื่อมลง อย่างรวดเร็ว (Pongsripan, 2011, p. 13) เอกสารประวัติศาสตร์ของจีน สมัยราชวงศ์ซ้องระบุว่า “ด่านหม่าลิง” ได้ส่งคณะทูตไปถวายบรรณาการ ที่ราชสำนักจิ้นราชวงศ์ซ้องใน พ.ศ.1603 (Kreingkrai, 2017, p. 12) หลักฐาน ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าอำนาจของอาณาจักรศรีวิชัยบริเวณคาบสมุทรไทย เสื่อมลงตั้งแต่ช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 17 การล่มสลายดังกล่าวทำให้ ท่าเมืองน้อยใหญ่บริเวณคาบสมุทรไทยแยกตัวปกครองเป็นอิสระ บางเมือง สามารถสร้างอาณาจักรได้อย่างยิ่งใหญ่โดยการสืบทอดมรดกจากอาณาจักร ศรีวิชัย ดังเช่นเมืองตามพรลิงค์

ความเป็นเอกราชของอาณาจักรตามพรลิงค์ปรากฏเห็นในจารึก วัดหัวเวียงเมืองไชยา 1 ซึ่งระบุพุทธศักราช 1773 ความว่า “สวัสดิ์ พระองค์ ผู้เป็นใหญ่แห่งตามพรลิงค์ ทรงเป็นผู้ค้ำชูกมลกุล ทรงได้รับการขนานพระนามว่า ภิรมเสนผู้มีพลังแห่งพระพาหา (แขน) อันแข็งแรง ทรงปรากฏขึ้นด้วยอานุภาพ แห่งพระอาทิตย์ (สุริยะ) และพระจันทร์ (จันทร์) จึงได้รับพระสมัญญาว่า ศรีธรรมราชา จันทรภาณุ ขออำนาจพรอันเป็นอมตะด้วยความภักดี เสมือนการ สลักไว้บนแผ่นหิน เมื่อปึกกลีคล่วงแล้วได้ 4332” (Srisuchat , 2014, p. 265) จารึกหลักนี้ชี้ให้เห็นว่าพระเจ้าจันทรภาณุทรงประกาศเอกราชจากอาณาจักร ศรีวิชัยเรียบร้อยแล้ว สอดคล้องกับข้อความในจารึกพระเจ้าจันทรภาณุ

ศรีธรรมราชตอนหนึ่งว่า “ตามพรลิงค์ศวร” ซึ่งแปลว่า “ผู้เป็นใหญ่แห่งตามพรลิงค์” อีกแห่งหนึ่งว่า “ธรรณทรภานุปาทิ ศรีธรรมราชา” แปลว่า “พระเจ้าจันทรภานุ ศรีธรรมราชา” (Pongsripian, 2011, pp. 35-37) หลักฐานเหล่านี้นอกจากชี้ให้เห็นถึงความเป็นเอกราชของอาณาจักรตามพรลิงค์แล้ว ยังสะท้อนถึงบทบาทของพระเจ้าจันทรภานุในฐานะผู้เลื่อมใสคตินิยม “ธรรมราชา” ตามแบบอย่างพระเจ้าอโศกมหาราชแห่งชมพูทวีป ผู้เป็นต้นแบบธรรมราชาหรือพระราชาชาวพุทธ

อาณาจักรตามพรลิงค์สมัยพระเจ้าจันทรภานุ นั้นน่าจะเป็นเมืองใหญ่ มีอาณาเขตกว้างขวาง เพราะหลักฐานระบุว่า มีเมืองสิบสองนักษัตรเป็นบริวาร ดังความว่า “ปีชวดตั้งเมืองสายถือตราหนูหนึ่ง ปีฉลูเมืองตานีถือตราโคหนึ่ง ปีชลาเมืองกลันตันถือตราเสือหนึ่ง ปีเถาะเมืองปาหังถือตรากระต่ายหนึ่ง ปีมะโรงเมืองไทรถือตรางูใหญ่หนึ่ง ปีมะเส็งเมืองพัทลุงถือตรางูเล็กหนึ่ง ปีมะเมียเมืองตรังถือตราม้าหนึ่ง ปีมะแมเมืองชุมพรถือตราแพะหนึ่ง ปีวอกเมืองบันท้ายสมอถือตราลิงหนึ่ง ปีระกาเมืองสุขลาถือตราไก่หนึ่ง ปีจอเมืองตะกั่วป่าถือตราสุนัขหนึ่ง ปีกุนเมืองกระถือตราหนูหนึ่ง” (The Chronicle of Stupa of Nakhon Si Thammarat, 1928, p. 9; The Chronicle of Nakhon Si Thammarat City, 1938, p. 11) คติการปกครองแบบนี้เรียกว่า ปริมณฑลแห่งอำนาจ เชื่อว่าได้รับอิทธิพลทางความคิดเรื่องจักรวรรดิตามแบบจีน ความยิ่งใหญ่ของอาณาจักรตามพรลิงค์ของพระเจ้าจันทรภานุ เห็นได้จากการยกทัพเรือที่มีแสนยานุภาพและมียุทธนาวีที่เกรียงไกร ด้วยการเสด็จยาตราทัพไปโจมตีลังกาถึง 2 ครั้ง กล่าวคือ พ.ศ.1890 และ พ.ศ.1905 ซึ่งรายละเอียดกล่าวไว้ในคัมภีร์มหาวงศ์ของลังกาและจารึกจักรวรรดิปาณฑยะแห่งอินเดียใต้ (Pongsripian, 2011, p. 23) ภายหลังจากต่อมา นครศรีธรรมราชน่าจะดำรงบทบาทการเป็นเมืองท่าค้าขายและเมืองพระศาสนาสืบมา แต่ด้วยปัจจัยหลายอย่าง โดยเฉพาะทพภิกขภัยและโรคระบาดเข้ารุมเร้าจึงทำให้ค่อยๆทรุดโทรมเสื่อมถอย

อาณาจักรดัมพเดนิยะ

อาณาจักรดัมพเดนิยะเกิดขึ้นหลังจากพระเจ้ามาฆะแห่งอาณาจักรกาลิงคะบุกรุกทำลายอาณาจักรโปโพนนารูวะ (Phramahanamathera, 2010, pp. 240-241; Rajavaliya, 2014, p. 58) ผู้ก่อตั้งอาณาจักรคือเจ้าชายวิชัยพาหุผู้ประสูติในราชวงศ์สิริสังโพิธิ (พ.ศ.1775-1783) พระองค์ได้อพยพชาวสิงหลกลุ่มหนึ่งมาอยู่ทางดินแดนตอนใต้ด้วยการ “ปราบแคว้นมายาจนหมดเสียศัตรูให้สร้างเมืองนารันรมย์ มีกำแพงและขุมประตุมืองงดงาม บนยอดเขา ชมพูทโทณอันสูงยิ่ง พระเจ้าแผ่นดินผู้ทรงมีพระปรีชา ทรงพระเกษมสำราญ เสวยราชสมบัติอยู่ ณ เมืองนั้น” (Phramahanamathera, 2010, p. 244) หลักฐานจากคัมภีร์กวิสิหุมิณะซึ่งเป็นพระนิพนธ์ของพระราชโอรสของพระองค์เอง ระบุว่าพระเจ้าวิชัยพาหุผู้เป็นพระราชบิดาสังกัตราวงศ์ป็นชยะ (Cordington, 1994, p. 76) หากเป็นเช่นนั้นแสดงว่าพระองค์สืบเชื้อสายมาจากพระเจ้าวิชัยพาหุที่ 1 (พ.ศ.1598-1653) ผู้เป็นปฐมกษัตริย์แห่งอาณาจักรโปโพนนารูวะกับพระนางสิลาวตีผู้เป็นราชธิดาของกษัตริย์ป็นชยะ ด้วยเหตุนั้น พระองค์ย่อมมีสิทธิโดยชอบธรรมที่จะประกาศตนเป็นกษัตริย์ หลักฐานอีกส่วนหนึ่งระบุว่าพระองค์ได้รับการสนับสนุนจากเจ้าเมืองขนาดเล็กหรือเรียกว่าวันนิ (Vanni) นักปราชญ์จึงเรียกพระองค์ว่าวันนิวิชัยพาหุ (Rajavaliya, 2014, p. 58)

ครั้นขึ้นครองราชย์แล้วสิ่งแรกที่พระองค์ทรงกระทำคือ โปรดให้อารักขาพระเชี้ยวแก้วและบาตรของพระพุทธเจ้า เพราะถือว่าเป็นสิทธิตามกฎหมายแต่ยรบาลสำหรับผู้ครองราชย์เหนือเกาะลังกา (the legitimate right to the sovereignty) (Phramahanamathera, 2010, p. 248) การครอบครองสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวทำให้พระองค์ได้รับการยอมรับจากชาวสิงหลทุกหมู่เหล่า และสามารถสร้างความเข้มแข็งแก่อาณาจักรของพระองค์ (de Silva., 2001, p. 98) คัมภีร์มหาวงศ์พรรณนาไว้ว่าพระองค์โปรดให้สร้าง “เรือนพระธาตุเชี้ยวแก้วอันงดงามนารันรมย์ดุจเทพวิมานลาดลงมาจากเทวโลก ทรงให้สร้างปราสาทและมณฑป

น้อยใหญ่ไว้โดยรอบ ทรงให้สร้างสังฆารามประกอบด้วยที่พักกลางวันที่พักกลางคืนและหอฉันอันสัปปายะ ประดับด้วยปิงและสระโบกขรณี ทรงให้ประดิษฐานพระธาตุเขี้ยวแก้วและบาตรธาตุไว้ที่เรือน ประดิษฐานพระบรมธาตุพร้อมจัดสมโภชอย่างยิ่งใหญ่ ทรงถวายสังฆาราม ทรงตั้งธรรมเนียมถวายทานแก่พระเถระผู้มีศีลาจารวัตร ซึ่งทรงแต่งตั้งให้ดูแลรักษาพระบรมธาตุ ทรงกำหนดพิธีบูชาและการเฉลิมฉลองพระบรมธาตุให้ดำเนินไปได้ด้วยดีทุกวัน” (Phramahanamathera, 2010, p. 246) หลักฐานตรงนี้ชี้ให้เห็นว่าพระองค์ทรงให้ความสำคัญกับพระเขี้ยวแก้วและบาตรของพระพุทธเจ้าอย่างสูงยิ่ง นอกจากนี้เป็นโบราณราชประเพณีของกษัตริย์ชาวสิงหลแล้ว ยังเป็นศูนย์รวมใจของชาวลังกาในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านของสำคัญคู่มืองด้วย

ครั้นพระเจ้าวิชัยพาหุสวรรคตสิ้นแล้ว พระราชโอรสพระนามว่าพระเจ้าปราคัมพพาหุที่ 2 (พ.ศ.1783-1813) ได้ขึ้นครองราชย์สืบแทน ประเด็นน่าสนใจคือ คัมภีร์มหาวงศ์ระบุว่าพระราชบิดาได้มอบหมายพระองค์ให้อยู่ในความดูแลของพระสังฆรักขิตเถระผู้เป็นประธานสงฆ์ (Phramahanamathera, 2010, p. 249) ตรงนี้ชี้ให้เห็นว่าลักษณะเช่นนี้เป็นโบราณราชประเพณีของกษัตริย์ศรีลังกาถือว่าให้ความสำคัญใหญ่แก่สถาบันสงฆ์เสมอสถาบันกษัตริย์ โดยเปิดโอกาสให้คณะสงฆ์สามารถคัดเลือกกษัตริย์ขึ้นครองราชย์ได้ นอกจากคณะสงฆ์แล้ว ผู้มีส่วนสำคัญในการกำบังหลังของพระองค์คือพระอนุชาพระนามว่าเจ้าชายภูวนกพาหุ นอกจากทำหน้าที่เป็นพระยุพราชแล้วยังชักชวนเจ้าหัวเมืองน้อยใหญ่ชาววันนีที่แสดงตนออกห่าง ให้หันมาสวามิภักดิ์และสนับสนุนแดกเช่นพระราชบิดาผู้สวรรคตล่วงแล้ว โดยไม่มีการใช้กำลังทหารเข้าบังคับแต่อย่างใด และอีกท่านหนึ่งคือเสนาบดีคู่พระทัยนามว่าเทวประติราชะผู้คอยให้คำปรึกษาและรับเคียงบำเคียงไหล่พระองค์

สำหรับพระราชกรณียกิจด้านศาสนานั้น ครั้นพระองค์พิจารณาเห็นว่ามิ พระสงฆ์ประพฤติผิดเสียหายจำนวนมาก จึงโปรดมอบหมายให้พระอริยเมธังกร มหาสามีแห่งสำนักอุทุมพรศิรีพร้อมด้วยพระเถระผู้ใหญ่ช่วยกันไต่สวนอธิกรณ์ ขับไล่พระสงฆ์ผู้ประพฤติเสียหายออกจากหมู่คณะเสีย จากนั้นได้ออกกติกาวัตรตราเป็นกฎหมายเพื่อควบคุมพฤติกรรมของพระสงฆ์ให้ประพฤติดีงามตามพระวินัยบัญญัติ (The Nikaya Sangrahawa, 1908, p. 75) กติกาวัตรดังกล่าวสามารถสรุปสาระได้ดังนี้ “ผู้ประสงค์จะบรรพชาเป็นสามเณร ต้องผ่านการศึกษาระดับชั้นปณฑุปลาสะพร้อมทั้งการตรวจสอบคุณสมบัติอย่างละเอียด ครั้นผ่านการบรรพชาแล้วจะต้องอยู่ภายใต้การสั่งสอนของพระอุปัชฌาย์ตามระยะเวลาของการถือนิสัย ส่วนการศึกษาคัมภีร์เน้นการท่องจำเป็นหลักและเกื้อกูลทั้งคัมภีร์และวิปัสสนาธุระ การรักษาพระวินัยและกติกาวัตรเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง หากมีการละเมิดจะมีการไต่สวนพร้อมลงโทษตามความหนักเบา การปกครองมีระบบค่อนข้างชัดเจน นับจากตำแหน่งสูงสุดคือพระสังฆราช ถัดมาเป็นพระมหาสถวีระของคณะคามวาสีและอริยวาสี และเจ้าสำนักแห่งอายตนะหรือเจ้าสำนักเรียนตามลำดับ และพระสงฆ์สามารถรับกัลปนาเป็นเรือกสวนไร่นาพร้อมผู้คนได้ โดยได้รับการยกเว้นการเก็บภาษีจากอาณาจักร” (Ratnapala, 1971, pp. 135-161) สันนิษฐานว่าพระองค์น่าจะประพฤติตามพระเจ้าปราครมพหุมหาราชแห่งอาณาจักรโปโพนนารูวะ เพราะการจะสร้างความมั่นคงให้แก่บ้านเมืองนั้น ต้องสร้างความเข้มแข็งให้แก่พระศาสนาด้วย เพราะศาสนจักรและอาณาจักรต่างเกื้อหนุนกันและกัน

จากนั้นโปรดให้คณะสงฆ์จัดระบบการศึกษาเพื่อให้พระสงฆ์มีความรู้ทั้งคติโลกและคติธรรม โดยแบ่งหลักสูตรเป็น 4 ชั้น ดังนี้ 1) ชั้นปณฑุปลาสะ สำหรับผู้เตรียมเข้าพิธีบรรพชาหรือผู้มีคุณสมบัติบกพร่อง เน้นศึกษาเรื่องกิริยามารยาทและกฎระเบียบของอารามวิหาร 2) ชั้นสามเณร เน้นมารยาทอันดีงามและการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน 3) ชั้นนิสสัยหรือนวกะ สำหรับพระสงฆ์

ชั้นนวกะขึ้นไป เน้นถึงภาวะของพระนวกะก่อนที่จะพ้นนิสัยและการปฏิสัมพันธ์กับฆราวาส และ 4) ชั้นมหาเถระหรือชั้นสูงสุด เน้นศึกษาพระไตรปิฎกพร้อมคัมภีร์อรรถกถาทั้งหมด เพื่อมุ่งหมายให้เป็นอาจารย์สอนศิษย์ เป็นที่นำสั่งเกตว่าหลักสูตรทุกชั้นเน้นการท่องจำคัมภีร์เป็นหลักและให้ความสำคัญด้านวิปัสสนาธุระเช่นเดียวกันคัมภีร์

ผลจากการศึกษาเห็นได้จากจำนวนของพระสงฆ์นักปราชญ์ผู้แต่งตำรายกตัวอย่างเช่น พระอริญฺภกฺกเมธังกรแห่งอุทุมพรคิริแต่งคัมภีร์ภาษาสิงหลชื่อว่าวนยารถสมุจจยะ เนื้อหาว่าด้วยการอธิบายพระวินัยสำหรับพระสงฆ์พระสังฆราชาโนมทัสสีแต่งคัมภีร์ฉันทภาษาสันสกฤตเกี่ยวกับโหราศาสตร์ชื่อว่าไหวญฺการนเรณู ศิษย์ของท่านแต่งคัมภีร์ภาษาบาลีชื่อว่าหัตถวนคัลลวิหารวังสะ ว่าด้วยพระราชประวัติของกษัตริย์ผู้บำเพ็ญโพธิสัตว์บารมีพระนามว่าพระเจ้าสิริสังฆโพธิ พระเวทเทเถระผู้เป็นศิษย์ของพระอริญฺญูรัตนะอานนทเถระได้แต่งฉันทภาษาบาลีนามว่าสมันตกุฎวณณนาว่าด้วยการพรรณนารอยพระพุทธบาทที่ศรีปาหะ ถัดมาเป็นการรวบรวมนิทานของอินเดียและลังกาแต่งเป็นคัมภีร์ชื่อว่ารัสวาหินี และสุดท้ายเป็นคัมภีร์ไวยากรณ์ชื่อว่าสิหลสัททลักษณะพระเถระผู้เป็นศิษย์ของพระอานนทเถระอีกรูปหนึ่งนามว่าโคตมะ ได้แต่งคัมภีร์สัมพันธ์จินตาสันยยะเป็นภาษาสิงหล และศิษย์รูปสุดท้ายชื่อว่าพุทฺธิปปียเถระได้แต่งคัมภีร์ไวยากรณ์ภาษาบาลีชื่อว่ารูปลิตธิและคัมภีร์ปัชชมธฺว่าด้วยพุทธลักษณะ ส่วนพระมยุรปาทเถระได้แต่งคัมภีร์ภาษาสิงหลว่าด้วยเรื่องราวทางศาสนาชื่อว่าปุชชาวลียะ และสุดท้ายเป็นคัมภีร์ทางการแพทย์แต่งเป็นภาษาบาลีชื่อว่าเภสัชขมัญจุสาเป็นผลงานของพระปัญจมูลเถระ (Hettiaratchi, 1960, pp. 770-773) หากวิเคราะห์เนื้อหาของคัมภีร์แต่ละเล่มย่อมเห็นว่ามีหลากหลายไม่ว่าจะเป็นเนื้อความทางคติโลกและคติธรรม โดยเฉพาะศาสตร์ที่ไม่เกี่ยวข้อง กับพุทธศาสนา ดังเช่น โหราศาสตร์ ศาสตร์ทางการแพทย์ ซึ่งให้เห็นว่าหลักสูตรการเรียนการสอนสมัยนั้นเปิดกว้างสำหรับทุกศาสตร์ทั้งภายในและภายนอกพุทธศาสนา

ส่วนด้านการเมืองนั้นพระองค์ต้องพบกับศึกหลายด้าน เริ่มจากทำสงครามขับไล่พระเจ้ามาฆะผู้ครอบครองอาณาจักรโปโพหนารูวะ ตลอดการครองราชย์แม้จะทุ่มเทสรรพกำลังทั้งหมด เพื่อขับไล่พระเจ้ามาฆะออกจากเกาะลังกาก็หาประสบความสำเร็จไม่ เพราะพระเจ้ามาฆะได้รับการสนับสนุนจากกษัตริย์ปัญทยะแห่งอินเดียใต้ อีกด้านหนึ่งพระองค์ต้องทำสงครามกับพระเจ้าจันทรภาณุแห่งอาณาจักรตามพรลิงค์ ผู้ยกทัพเรืออันยิ่งใหญ่เกรียงไกรมาเกาะลังกาเพื่อยึดครองพระเขี้ยวแก้ว (Phramahanamathera, 2010, p. 296) นักวิชาการสมัยใหม่แสดงความเห็นว่าพระเจ้าจันทรภาณุต้องการควบคุมเส้นทางการค้าทางทะเล เนื่องจากสมัยนั้นศรีลังกาเป็นเส้นทางการค้าขึ้นชื่อ (de Silva, 2001 p. 99) สงครามกับพระเจ้าจันทรภาณุนั้นแม้กษัตริย์สิงหลจะสามารถผลักดันคนต่างถิ่นถอยร่นไปอยู่เมืองจัมปพันาทางตอนเหนือของเกาะลังกาก็จริง แต่ไม่สามารถรวบรวมเกาะลังกาให้เป็นหนึ่งเดียวได้ เพราะกษัตริย์ปัญทยะแห่งอินเดียตอนใต้เข้ามาแทรกแซง ด้วยการแต่งตั้งพระโอรสของพระเจ้าจันทรภาณุให้ครองราชย์สืบแทน นับแต่นั้นมาราชวงศ์สิงหลก็เริ่มถูกลดบทบาทจนกลายเป็นอาณาจักรขนาดเล็กไม่สามารถสร้างความยิ่งใหญ่เหมือนอดีต (de Silva, pp. 98-100)

ความสัมพันธ์ทางศาสนาระหว่างศรีลังกากับไทย

ความสัมพันธ์ทางศาสนาระหว่างสองอาณาจักรสามารถแบ่งออกเป็น 2 กรณี กรณีแรกเป็นเรื่องราวของของพระธรรมกิตติเถระชาวเมืองตามพรลิงค์ ซึ่งกษัตริย์ลังกาแห่งคัมภเดณิยะนิมนต์ไปพินทุพระศาสนาบนเกาะลังกาดังพรรณนาไว้ในคัมภีร์มหาวงศ์ว่า “พระเถระรูปหนึ่งจงงามด้วยเดชแห่งศีลชื่อว่าธรรมกิตติ พระองค์ทรงทราบว่เมื่อพระเถระเดินบิณฑบาตมีดอกบัวผุดขึ้นมารองรับบนทางข้างหน้า ทรงปลื้มปีติยินดีนัก ทรงส่งเครื่องธรมบรรณาการเพื่อสรงสนานพระธาตุมีผงจันทร์หอม เป็นต้น และเครื่องราชบรรณาการ

อย่างตีเลิศไปยั้งแคว้นตัมพะ ทรงนิมนต์พระมหาเถระมาลังกาทวีป ทรงปลื้มพระราชหฤทัยเสมือนหนึ่งว่าได้พบพระอรหันต์ ทรงทำภาชนะบูชาสักการะเป็นมหาบูชาแก่พระเถระอุปัฏฐากด้วยปัจจัยสี่โดยเคารพ” (Phramahanamathera, 2010, pp. 264-265) จากเนื้อหาในคัมภีร์มหาวงศ์ทำให้เห็นคุณสมบัติของพระธรรมกิตติเถระ 3 ประการ คือ 1) มีศีลาจารวัตรงดงาม 2) ทรงพระไตรปิฎก และ 3) ทรงตุดตคุณ หากตรวจสอบการศึกษาคณะสงฆ์สมัยอาณาจักรตัมพเดนิยะจะเห็นว่า พระสงฆ์ฝ่ายคามวาสีโดดเด่นด้านการทรงจำพระไตรปิฎกและคัมภีร์อรรถกถา ส่วนพระสงฆ์ฝ่ายอรัญวาสีโดดเด่นทั้งการทรงจำพระไตรปิฎกและทรงตุดตคุณ หากเป็นเช่นนั้นก็นับนิชฐานได้ว่าการศึกษาคณะสงฆ์ในอาณาจักรตามพรลิงค์ของไทยน่าจะไม่ได้แตกต่างจากอาณาจักรตัมพเดนิยะของลังกา และพระธรรมกิตติเถระรูปนี้น่าจะเป็นพระสงฆ์ฝ่ายอรัญวาสีเพราะท่านโดดเด่นทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติ

คัมภีร์มหาวงศ์ระบุถึงสาเหตุการนิมนต์พระเถระมาเกาะลังกาด้วยเหตุผล 3 ประการ คือ 1) ต้องการสนับสนุนพระศาสนา 2) ต้องการรวมพระสงฆ์สองนิกายให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และ 3) นำคัมภีร์สำคัญมาเกาะลังกา (Phramahanamathera, 2010, p. 265) ผู้วิจัยเห็นว่าหากมองในบริบทของประวัติศาสตร์เหตุผลดังกล่าวมีความสมเหตุสมผลน้อยมาก กล่าวเฉพาะการรวมสองนิกายให้เป็นหนึ่งเดียวนั้นขัดแย้งกับหลักฐานความเป็นจริง เพราะการปฏิรูปพระศาสนาสมัยอาณาจักรตัมพเดนิยะนั้น พระสงฆ์ทั้งฝ่ายคามวาสีและอรัญวาสีล้วนให้ความร่วมมือช่วยเหลือสังคายนาคณะสงฆ์จนประสบความสำเร็จ ส่วนการนำคัมภีร์สำคัญมาเกาะลังกานั้นยิ่งเป็นไปได้ยากนัก เพราะนับถึงปัจจุบันยังไม่ปรากฏหลักฐานว่าเมืองตามพรลิงค์หรือนครศรีธรรมราชมีคัมภีร์สำคัญทางศาสนาเฉกเช่นศรีลังกา ยกเว้นตำนานที่มีเรื่องราวสอดคล้องกับคติความเชื่อของลังกาเท่านั้น

ผู้เขียนเชื่อว่าการนิมนต์พระธรรมกิตติเถระมาเกาะลังกานั้นน่าจะเป็นเรื่องการเมืองนำศาสนา เหตุการณ์นี้น่าจะเกิดขึ้นภายหลังการทำสงครามกับพระเจ้าจันทรภาณุครั้งแรก เพราะมีหลักฐานยืนยันว่าพระธรรมกิตติเถระมาลังกาตรงกับพุทธศักราช 1793 (Ilangasinha, 1992, p. 69) ซึ่งเกิดขึ้นภายหลังสงครามระหว่างลังกากับตามพวลิงค์ 3 ปี หลักฐานตามคัมภีร์ยังระบุอีกว่านอกจากพระธรรมกิตติเถระแห่งตามพวลิงค์แล้ว กษัตริย์ลังกายังได้นิมนต์พระสงฆ์นักปราชญ์จากแคว้นทมิฬโจฬะด้วย เพื่อ “ทำให้พระศาสนาสองแคว้นให้กลมกลืนสอดคล้องกัน” (Phramahanamathera, 2010, p. 264) อีกประการหนึ่ง กษัตริย์ลังกาไม่ได้แต่งตั้งให้พระธรรมกิตติเถระดำรงตำแหน่งอันใด เพียงแต่สร้างวัดและถวายความอุปถัมภ์เท่านั้น ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงเชื่อว่าการนิมนต์พระเถระมาเกาะลังกานั้น น่าจะเป็นการประนีประนอมทางการเมืองระหว่างลังกากับตามพวลิงค์ เฉกเช่นเดียวกันกับกษัตริย์ลังกาส่งพระพุทธรูปไปถวายกษัตริย์ตามพวลิงค์ตามคำร้องขอของกษัตริย์แห่งสุโขทัย

พระเจ้าปราคัมภพหุ นั้นโปรดให้สร้างวัดปลาภักตะละบริเวณทางขึ้นศรีปาทะถวายแล้วมอบถวายแก่พระธรรมกิตติเถระ คัมภีร์มหาวงศ์ระบุว่าพระธรรมกิตติเถระเชี่ยวชาญศาสตร์น้อยใหญ่ เช่นตรรกศาสตร์และไวยากรณ์ นอกจากนั้นยังแตกฉานด้านการปฏิบัติด้วย ส่วนศิษย์ของพระเถระรูปแรกคือเจ้าชายภูวนะกพาหุผู้เป็นพระราชนุชา กล่าวกันว่าพระองค์มีความรู้แตกฉานในคัมภีร์พระไตรปิฎก (Phramahanamathera, 2010, p. 256) ชื่อเสียงความเป็นปราชญ์ของพระธรรมกิตติเถระด้านคันถธุระและวิปัสสนาธุระปรากฏเป็นรูปธรรมสมัยหลัง เมื่อศิษย์นามอุโฆษหลายรูปทรงความเป็นปราชญ์เช่นเดียวกันอาจารย์แห่งตน โดยสืบต่อประเพณีศิษยานุศิษย์ในนามว่าธรรมกิริตวิงศ์ (Dhammavisuddhi, 1970, pp. 22-30) ศิษย์เหล่านั้นได้แก่พระสังฆราชสีลวงสธรรมกิริตเถระผู้ประพันธ์คัมภีร์ปารมีสตกะ คัมภีร์ขนานนุราคจริตะ และคัมภีร์สุวิสิวรนยะ รูปต่อมา คือพระสังฆราชเทวรักษิตชัย

พาพุทธธรรมกิริติเถระ ผู้เป็นศิษย์ของพระสีลวงษ์ธรรมกิริติเถระ ได้รับจนาคัมภีร์ชินโศทวารลี้ คัมภีร์นิกายสังครหยะ คัมภีร์คชลาเดณีสันนยะ และคัมภีร์สัทธรรมมาลังการยะ และสุดท้ายคือพระสังฆราชาธรรมทินนวิมลกิริติเถระ ผู้เป็นศิษย์ของพระเทวรักรจิตชัยพาพุทธธรรมกิริติเถระ ได้แต่งคัมภีร์สัทธรรมรัตนการยะ ผลงานและตำแหน่งของศิษย์ผู้สืบทอดธรรมกิริติวงศ์สามารถยืนยันได้ว่า พระธรรมกิตติเถระจากอาณาจักรตามพรลิงค์นั้น โดดเด่นเป็นเอกอุทั้งด้านคันถธุระและวิปัสสนาธุระ และเป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์ลังกาและสถาบันกษัตริย์

อีกกรณีหนึ่งเป็นเรื่องราวของคณะสงฆ์คณะป่าแก้ววณฺธนะ ซึ่งเดินทางไปเผยแผ่พระศาสนายังอาณาจักรตามพรลิงค์ คณะป่าแก้ววณฺธนะนั้นเกิดขึ้นประมาณพุทธศตวรรษที่ 17 ผู้เป็นต้นกำเนิดคือพระอาณนทวณฺธนะเถระ ท่านเป็นศิษย์ของพระสังฆรักจิตเถระและพระเมธังกรเถระแห่งอุทุมพรคิริ พระสังฆรักจิตเถระนั้นเป็นประธานสงฆ์ในการปฏิรูปพระศาสนาสมัยพระเจ้าวิชัยพาหุที่ 3 (พ.ศ.1775-1783) แห่งอาณาจักรดัมพเดณียะตอนต้น ส่วนพระเมธังกรเถระแห่งอุทุมพรคิรินั้นเป็นประธานสงฆ์ในการปฏิรูปพระศาสนาสมัยพระเจ้าปราคกรมพาหุที่ 2 (พ.ศ.1783-1813) สมัยอาณาจักรดัมพเดณียะเช่นกัน เป็นที่น่าสังเกตว่าพระอาณนทวณฺธนะเถระสืบสายมาจากอุทุมพรคิริ ซึ่งเป็นสำนักอรัญวาสีอันโด่งดังนับแต่สมัยอาณาจักรโปโพนนารูวะเรื่อยมาจนถึงสมัยอาณาจักรดัมพเดณียะ ไม่มีหลักฐานยืนยันว่าการปฏิรูปศาสนาทั้งสองครั้ง พระอาณนทวณฺธนะเถระมีส่วนร่วมหรือไม่ ผู้เขียนเห็นว่าในฐานะพระเถระเป็นผู้ทรงความรู้และใกล้ชิดอาจารย์ทั้งสองรูปน่าจะได้รับเชิญเข้าร่วมด้วย

คัมภีร์สมันตกุฎฎวิณณนาผลงานของพระเวเทหเถระผู้เป็นศิษย์ของพระอาณนทวณฺธนะเถระระบุว่า อาจารย์แห่งตนมีสมญานามเป็นที่รู้จักแพร่หลายว่า “วณฺธนะ” หรือ “อรัญญวณฺธนะ” (หมายถึงอัญมณีแห่งป่า) เป็นนักกวีชั้นเลิศ เป็นปราชญ์นามอุโฆษผู้ข้ามทะเลแห่งศาสตร์น้อยใหญ่ และเป็นเสมือนพระอาทิตย์บนท้องฟ้า คัมภีร์รสวาหินีผลงานอีกเล่มหนึ่งของพระเวเทหเถระ

ระบุว่า อาจารย์แห่งตนเป็นผู้บรรลุถึงฝั่งแห่งมหาสมุทรกล่าวคือศาสตร์ และเป็นธงชัยแห่งเกาะสิงหล คัมภีร์คัมภีร์รูปสัทธิตีซึ่งเป็นผลงานของพระพุทธรูปปิยเถระ ผู้เป็นศิษย์อีกรูปหนึ่งของพระอานันทวันรัตนเถระก็ระบุว่าอาจารย์แห่งตนเป็นธงชัยแห่งตัมพปณณิ หลักฐานดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าพระอานันทวันรัตนเถระดำรงตำแหน่งในฐานะพระเถระผู้ใหญ่ เพราะทำหน้าที่สอนสั่งศิษยานุศิษย์ จนมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักแพร่หลาย ผู้เขียนเห็นว่า “วันรัตนะ” หรือ “อรัญญรัตน์ะ” น่าจะได้รับการสดุดีเกียรติคุณจากสถาบันกษัตริย์ ในฐานะเป็นผู้มีปฏิปทา ยินดีในป่าและเป็นหัวหน้าคณะสงฆ์ฝ่ายวนวาสี

สันนิษฐานว่าคณะป่าแก้ววันรัตนะของศรีลังกาน่าจะเดินทางไปเผยแผ่ศาสนา หรือสร้างปฏิสัมพันธ์ทางศาสนากับอาณาจักรตามพรลิงค์สมัยนี้เอง โดยถือเอาความโดดเด่นของพระเถระทั้งด้านวิปัสสนาธุระและคันถธุระเป็นสำคัญ แม้ไม่มีหลักฐานระบุเรื่องระยะเวลาแน่นอน แต่หากถือเอาการทำสงครามระหว่างศรีลังกากับพระเจ้าจันทรภาณุแห่งตามพรลิงค์ และการเดินทางมาประกาศศาสนาของพระธรรมกิตติเถระแห่งอาณาจักรตามพรลิงค์ ก็น่าจะเห็นความสัมพันธ์ สอดคล้องกัน ประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจคือคัมภีร์มหาวงศ์พรรณนาคุณลักษณะของพระธรรมกิตติเถระอย่างหนึ่งว่า “ขณะพระเถระเดินบิณฑบาตมีดอกบัวผุดขึ้นมารองรับเท้าทุกอย่างก้าว” (Phramahanamathera, 2010, p. 264) หลักฐานนี้ สอดคล้องกับคุณสมบัติของพระอานันทวันรัตนเถระ ซึ่งปรากฏเห็นในคัมภีร์ปชชมรุธของพระพุทธรูปปิยเถระผู้เป็นศิษย์ ระบุว่าตนเป็นเสมือนรับใช้ใกล้ชิด ดังหนึ่งดอกบัวรองรับบาทของพระเถระอาจารย์นามว่าอานันทวันรัตนเถระ” (Malalasekera, 1994, p. 310) เป็นไปได้หรือไม่ฉายานี้เป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่งของพระเถระชาวศรีลังกาสายป่าแก้วที่เดินทางไปเผยแผ่ลัทธิลังกาวงศ์ที่อาณาจักรตามพรลิงค์

คำว่า “ป่าแก้ว” ในอาณาจักรตามพรลิงค์หรือนครศรีธรรมราชพบเห็นครั้งแรกในตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช เล่าถึงเหตุการณ์สมัยอยุธยา คราวเมื่อพระยานครมีตราให้นิมนต์พระสงฆ์มาช่วยแต่งพระบรมธาตุ สมัยนั้นมีพระสงฆ์ชกขวนญาติโยมมาช่วยบูรณะพระบรมธาตุและสร้างวัดรอบพระบรมธาตุเป็นจำนวนมาก คราวนั้น “มอบหมายให้พระมหาเปรียญทศศรีและผขาวรียพงษ์ นายแวงไปนิมนต์พระมหาเถรพุทธสาครจากวัดพระเดิมเป็นป่าแก้ว” (The Chronicle of Stupa of Nakhon Si Thammarat, 1928, pp. 18-20) ชื่อของพระพุทธรูปพบเห็นอีกแห่งหนึ่ง โดยกล่าวถึงพระยาศรธรรมโศกราช แห่งเมืองสทิงพระโปรดให้อพยพไพร่พลมาสร้างเมืองใหม่บริเวณเขาชาวปราบ พร้อมสร้างวัดเวียงสระถวายพระพุทธรูปคำเกียรและ พระพุทธรูป (Phranibbasotra, 1985, p. 68) ส่วนวัดพระเดิมพบเห็นอีกครั้งในตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งระบุถึงพระมหาเถรสังฆานูเทพปาญาติโยมมาสร้างวัดพระเดิมที่นครศรีธรรมราช (The Chronicle of Stupa of Nakhon Si Thammarat, 1928, p. 14) สันนิษฐานว่าวัดพระเดิมน่าจะหมายถึง วัดมเหยงคณ์ เหตุเพราะมเหยงคณ์เป็นวัดสำคัญแห่งหนึ่งของศรีลังกา เป็นวัดเก่าแก่สมัยแรกเริ่มนับแต่พระพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่บนเกาะลังกา พระศรีลังกา สายป่าแก้วผู้เข้ามาเผยแผ่ลัทธิลังกาวงศ์น่าจะใช้ชื่อนี้เพื่อรำลึกถึงบ้านเกิดเมืองนอนแห่งตน อีกเหตุผลหนึ่งคือวัดแห่งนี้ตั้งอยู่นอกกำแพงเมือง หลักฐานเช่นนี้มีลักษณะเดียวกับกับวัดป่าแก้วเมืองสุโขทัยและวัดป่าแก้วอยุธยา (The Inscription Annals part 1, 1978, p. 21) ครั้นต่อมาคณะสงฆ์ป่าแก้วเป็นที่นิยมแพร่หลาย จึงออกไปเผยแผ่ตามหัวเมืองน้อยใหญ่ เช่น เมืองสทิงพระ และเมืองพัทลุง เป็นต้น

คำว่า “ป่าแก้ว” ปรากฏเห็นอีกครั้งในตำนานหรือเพลานางเลียดขากกล่าวถึงว่าคราวแรกสร้างเมืองพัทลุงได้มีการสร้างวัดถวายคณะสงฆ์ป่าแก้ว 3 แห่ง กล่าวคือ วัดเขียน วัดสทิง และวัดสทิง เรื่องราวของนางเลียดขาน่าจะมีขึ้นประมาณ พ.ศ. 1800 (Piyakul, 1995, p. 368) หากเป็นจริงตามนั้น แสดงว่า

พระเจ้าวรวงศ์เธอเจ้าจอมอินทรมหาศักดิเดชะ ได้ส่งพระพุทธรูปศิหิงค์มาถวายกษัตริย์แห่งสิริธรรมนคร (Sirisena, 2016, p. 40)

ผู้เขียนเชื่อว่าการยกทัพไปโจมตีเกาะลังกาของพระเจ้าจันทรภาณุครั้งนี้ เป็นราชอาณาจักรแบบสิทธียาตรา (Siddhiyatra) หรือการเดินทางอันศักดิ์สิทธิ์ด้วยความสำเร็จ (accomplished sacred expedition) ซึ่งเป็นประเพณีของกษัตริย์แห่งอาณาจักรศรีวิชัย (Munoz, 2006, pp. 124-125) เนื่องจากเกาะลังกาสสมัยนั้นในสายตาของพระเจ้าจันทรภาณุผู้เป็นชาวพุทธ เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เพราะเป็นสถานที่สถิตของพระเชี้ยวแก้ว บาดรของพระพุทธเจ้า และต้นพระศรีมหาโพธิ์ (Phramahanamathera, 2010, p. 260) แม้พระองค์จะพยายามสร้างสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุหรือปลูกต้นพระศรีมหาโพธิ์ แต่ก็หาได้ทรงคุณค่าเสมอเหมือนพระเชี้ยวแก้วของพระพุทธเจ้าไม่ การยกทัพไปครั้งนี้คงไม่มีจุดประสงค์อื่นใดนอกจากต้องการยึดครองพระเชี้ยวแก้วและบาดรของพระพุทธเจ้าเท่านั้น ส่วนกษัตริย์ลังกาถวายพระพุทธรูปศิหิงค์ตั้งปรากฏในคัมภีร์สิหิงคินิทานนั้น ผู้เขียนเห็นว่าน่าจะเกิดขึ้นภายหลังจากการรณรงค์สงครามระหว่างตามพรลิงค์กับลังกาแล้วในลักษณะบรรณาการ

นักวิชาการล้วนเห็นตรงกันว่าสงครามครั้งนั้นตรงกับพุทธศักราช 1790 (Sirisena, 2016, pp. 40-42) จารึกวัดหัวเวียงไชยา 1 ซึ่งจารึกเป็นอักษรขอมภาษาสันสกฤต ระบุพุทธศักราช 1773 บรรยายว่า “พระเจ้าผู้ครองเมืองตามพรลิงค์ ทรงประพาศโยชน์แก่นักพรตพระพุทธศาสนา พระองค์สืบตระกูลจากตระกูลอันรุ่งเรืองคือปทุมวงศ์ มีรูปร่างสง่างามเหมือนพระกามะอันมีรูปร่างราวกับพระจันทร์ ทรงฉลาดในนิติศาสตร์คล้ายกับพระเจ้าธรรมมาโตกราชเป็นหัวหน้าตระกูล ... ทรงพระนามศรีธรรมราช” (Inscription in Thailand vol.5, 1986, p. 146) หากเปรียบเทียบระยะเวลาก็สามารถยืนยันได้ว่าพระเจ้าจันทรภาณุแห่งตามพรลิงค์ ได้ยกกองทัพเรือไปโจมตีเกาะลังกาจริง อีกทั้งขณะนั้นอาณาจักรตามพรลิงค์น่าจะสมบูรณ์พร้อมด้วยกองทัพเรืออันแข็งแกร่งเกรียงไกร

สงครามครั้งนี้จบลงด้วยความพ่ายแพ้ของพระเจ้าจันทรภาณุ คัมภีร์มหาวงศ์พรรณนาเหตุการณ์ครั้งนั้นไว้ว่า “พระราหุคือพระเจ้าวีรพาหุทรงเพศดุร้ายน่ากลัว ทรงเข้าปิดล้อม (พระเจ้าจันทรคือ) พระเจ้าจันทรภาณุในท้องทุ่งสนามรบอันโหดร้าย ทรงจัดทหารกล้าชาวสีหฬประจำที่ ทรงเริ่มสู้รบกับทหารชาววะกะ ในการสู้รบ ทหารชาววะกะระดมยิงศรอาบยาพิษมาทุกทิศทุกทางหลายครั้งครา ทหารสีหฬพลธนูฝีมือเยี่ยมยิงแม่นยำ ก็ระดมยิงศรถูกทหารชาววะกะแตกกระเจิงไป พระเจ้าวีรพาหุเหมือนพระรามเสด็จสู่สงครามไล่ฆ่าทหารชาววะกะผู้เป็นรากษสตายเป็นจำนวนมาก พระเจ้าวีรพาหุทรงเป็นดุจลมหมุนพัดโหมกระหน่ำพระราชาช้างศึกชาววะกะฆ่าแล้วฆ่าเล่า พระองค์ทรงสู้รบขับไล่ทหารชาววะกะให้หนีไป ทำแผ่นดินลังกาให้ปราศจากศัตรู” (Phramahanamathera, 2010, p. 261) ส่วนคัมภีร์ราชวาลิยะระบุเพียงว่าพระยุพราชผู้เป็นพระอนุชาของพระเจ้าปราคกรมพาทูที่ ๒ ได้เข้าโจมตีทหารทมิฬจนแตกพ่าย และสามารถทำเกาะลังกาให้เป็นหนึ่งเดียวภายใต้เศวตฉัตร (Rajavaliya, 2014, p. 60) หลักฐานจากอินเดียระบุว่าการทำงานสงครามครั้งนั้น พระเจ้าชฎาวรมันสุนทรปัทมยะแห่งอาณาจักรปัทมยะได้เข้ามาช่วยลังกาทำสงครามขับไล่พระเจ้าจันทรภาณุด้วย ครั้นเสร็จสิ้นสงครามแล้วกษัตริย์ลังกาได้ถวายเงินทองของมีค่าและช้างเป็นบรรณาการด้วย (Sastri, 1929, pp. 61-62) ผู้วิจัยเชื่อว่าหลักฐานดังกล่าวมีความเป็นไปได้ เนื่องจากสมัยนั้นกษัตริย์ปัทมยะแผ่อำนาจเข้าควบคุมภาคใต้ของอินเดียได้แล้ว การส่งกองทัพเพื่อช่วยชาวลังการบกับพระเจ้าจันทรภาณุ อาจเป็นราชโบายสร้างความเป็นมิตรเบื้องต้นแล้วแผ่อิทธิพลครอบคลุมเกาะลังกาภายหลัง

พุทธศักราช 1805 พระเจ้าจันทรภาณุกทัพเข้ามาบุกรุกเกาะลังกาอีกครั้ง (Sirisena, 2016, pp. 48-51) คราวนี้ได้สร้างสัมพันธไมตรีกับพระเจ้ามาฆะผู้ปกครองดินแดนราชะระณะ การบุกรุกครั้งนี้พระองค์เปลี่ยนยุทธวิธีใหม่ด้วยการเดินทัพจากทางด้านเหนือของเกาะลังกาพร้อมการสนับสนุนของพระเจ้า

มาฆะ ระหว่างทางได้เกลี้ยกล่อมชาวลังกาให้เข้าเป็นสมัครพรรคพวกเป็นจำนวนมาก คัมภีร์มหาวงศ์พรรณนาไว้ว่า “ขณะนั้นพระเจ้าจันทรภาณุจอมมรชน ได้เคลื่อนทัพใหญ่บุกข้ามไปยิงท่ามหาตติยะสมทบกับกองทัพชาวกะ พระเจ้าจันทรภาณุทรงปราบชาวสีหฬแคว้นปตีและแคว้นกุรุนทีไว้ได้พระอำนาจแล้วยกไปสุภบรรพต ทรงสร้างค่ายทหารแล้วส่งทูตไปทูลพระเจ้าวิชัยพาหุว่า เราจักยึดสีหฬทั้ง 3 เขต จักไม่คืนแก่ท่าน ดังนั้น จึงมอบพระบรมธาตุ พระเขี้ยวแก้วของพระมุนี และราชสมบัติแก่เรา หรือไม่ก็จงมาสู้รบกัน” (Phramahanamathera, 2010, p. 296) หลักฐานดังกล่าวตีความได้ว่าเมื่อพระองค์พ่ายแพ้ต่อสงครามหนแรก พระเจ้าจันทรภาณุได้สั่งให้กองกำลังทหารส่วนใหญ่อยู่กับพระเจ้ามาฆะ ส่วนพระองค์เดินทางกลับเมืองตามพรลิงค์เพื่อรวบรวมทหารก่อนที่จะมารวมกันอีกครั้ง ซึ่งสมัยนั้นเป็นตอนปลายรัชสมัยของพระเจ้าปรากรมพาหุที่ 2 แห่งอาณาจักรดัมพเพดิยะ

กษัตริย์ลังกาส่งราชทูตไปขอความช่วยเหลือจากกษัตริย์แห่งป็นตยะเช่นเคย สมัยนั้นกษัตริย์แห่งอาณาจักรป็นตยะพระนามว่าวีรป็นตยะ (Liyanagama, 1967, p. 158) คัมภีร์มหาวงศ์พรรณนาการณรงค์สงครามไว้ว่า “ทหารของลังกาตีชนาบททัพหลวงของพระเจ้าจันทรภาณุ ทำการสู้รบอย่างโหดร้ายทารุณเหมือนยุทธสงครามของพระราม ครั้นนั้น ทหารข้าศึกทิ้งอาวุธแต่กระเจิดกระเจิงไปรอบด้าน บ้างสวดอ้อนวอน บ้างก็ยอมอ่อนน้อม สับสนอลห่ม่านเพราะหวาดกลัว ทหารข้าศึกก็ล้มตายยืนตัวแข็งเพื่อก็มี ตัวสั้น งั้นงก็มี อ้อนวอนขอให้เป็นที่พึ่งก็มี ร้องไห้ก็มี เพ้อคร่ำครวญก็มี ข้าศึกบางพวกวิ่งหนีเข้าป่า บางพวกวิ่งเตลิดลงทะเล บางพวกวิ่งขึ้นภูเขาเหมือนม้า พระเจ้าวิชัยพาหุทรงรบฆ่าฟันทหารข้าศึกเสียชีวิตจำนวนมาก ขับไล่พระเจ้าจันทรภาณุทิ้งอาวุธหนีไป” (Phramahanamathera, 2010, p. 296) สงครามครั้งนี้ความพ่ายแพ้ก็ตกแก่พระเจ้าจันทรภาณุเช่นเดิมจนสุดท้ายพระองค์ทรงสวรรคตในสงคราม (Rajavaliya, 2000, p. 117) สันนิษฐานว่าด้วยความยิ่งใหญ่เกรียงไกรของกองทัพพมัพ็นตยะจึงเป็นเหตุให้พ่ายแพ้

ครั้นพระเจ้าจันทรภาณุสวรรคตแล้ว กษัตริย์ทมิฬป็นทมิฬได้แต่งตั้งพระโอรสของพระเจ้าจันทรภาณุให้เป็นกษัตริย์ครอบครองบริเวณตอนเหนือหรือเมืองจัมปนาในปัจจุบัน ด้วยการอ้างว่า “โอรสย่อมได้รับสิทธิ์ตกทอดจากพระราชบิดา” แม้กษัตริย์สิงหลจะไม่เห็นด้วยแต่ก็ไม่สามารถคัดค้านได้ความจริงคือ กษัตริย์ป็นทมิฬต้องการให้พระโอรสของพระเจ้าจันทรภาณุทำหน้าที่ตรวจสอบและคานอำนาจกษัตริย์ลังกาไม่ให้เข้มแข็งเกินกว่าจะควบคุมได้ อีกทั้งต้องการถ่วงอำนาจกษัตริย์ศรีลังกา และเหตุที่เลือกหัวเมืองจัมปนาอีกด้วยเหตุว่าห่างไกลจากเมืองหลวงของกษัตริย์สิงหล และตั้งอยู่บริเวณท่าเรือสำคัญแห่งหนึ่งของศรีลังกา นับแต่นั้นเป็นต้นมาเกาะลังกาหาได้มีสงครามหรือการก่อกบฏเกิดขึ้นอีกนับเป็นเวลาหลายทศวรรษ

ประเด็นน่าศึกษาเพิ่มเติมคือความยิ่งใหญ่แห่งกองทัพเรือของพระเจ้าจันทรภาณุ เพราะการจะยกทัพไปตีเกาะลังกานั้นเห็นว่าจะต้องใช้กำลังทหารเป็นจำนวนมาก แสดงให้เห็นถึงความกล้าหาญด้านการต่อเรือของอาณาจักรตามพรลิงค์ สันนิษฐานว่ากษัตริย์ตามพรลิงค์น่าจะได้รับการมรดกตกทอดมาจากอาณาจักรศรีวิชัย ซึ่งยอมรับกันว่าเป็นผู้ทรงพละานุภาพด้านกองทัพเรือ ส่วนผู้ชำนาญการเดินทางเรือทั้งลมมรสุมและเส้นทางน่าจะเป็นพ่อค้าชาวทมิฬแห่งอินเดียได้ เพราะหลักฐานจากจารึกหลายแห่งล้วนระบุว่าพ่อค้าชาวอินเดียได้เดินทางมาทำการติดต่อค้าขายกับเมืองตามพรลิงค์นับหลายศตวรรษก่อนที่จะแยกตนปกครองเป็นอิสระ (Inscription in Thailand vol.1, 1986, pp. 52-55) ส่วนคติความเชื่อเรื่องพระเขี้ยวแก้วและบาตรของพระพุทธเจ้าในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านนั้น สันนิษฐานว่าพระเจ้าจันทรภาณุน่าจะได้คติมาจากพระสงฆ์ศรีลังกาที่เดินทางมาเผยแผ่ลัทธิลังกาวงศ์ที่ตามพรลิงค์ สังเกตได้จากตำนานหลายเล่มของนครศรีธรรมราชล้วนอ้างถึงว่าพระเขี้ยวแก้วว่าเคยมาประดิษฐานที่หาดทรายแก้วเมืองนครศรีธรรมราช ก่อนจะอัญเชิญไปประดิษฐานที่ประเทศศรีลังกาในภายหลัง

สรุป

หลักฐานเบื้องต้นชี้ให้เห็นแล้วว่าความสัมพันธ์ระหว่างศรีลังกากับประเทศไทยปรากฏชัดเจนทางศาสนามาก่อน ร่องรอยความสัมพันธ์ดังกล่าวพบเห็นหลักฐานฝ่ายไทยเป็นหลัก ขณะที่ฝ่ายศรีลังกากล่าวถึงน้อยนัก อาจเป็นเพราะสมัยนั้นประเทศไทยทำหน้าที่เป็นผู้รับอิทธิพลลัทธิศาสนาฝ่ายเดียว ไม่สามารถสร้างความยิ่งใหญ่จนมีบทบาทเหนือศรีลังกา ครั้นเข้าสู่ยุคสมัยอาณาจักรดัมพเดนิยะการพระศาสนาของศรีลังกาทรุดโทรมเสื่อมถอย เหตุเพราะความวุ่นวายทางการเมือง กษัตริย์ศรีลังกาจึงได้นิมนต์พระสงฆ์จากอาณาจักรตามพรลิงค์ไปช่วยฟื้นฟูพระศาสนา เหตุการณ์สำคัญดังกล่าวเป็นเหตุให้นักปราชญ์ศรีบันทิกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ส่วนความสัมพันธ์ทางการเมืองก็ปรากฏเห็นในยุคสมัยเดียวกันแต่เป็นลักษณะคู่สงคราม โดยหลักฐานศรีลังกาซึ่งบอกว่า กษัตริย์แห่งอาณาจักรตามพรลิงค์ได้ยกทัพไปบุกรุกเกาะลังกาถึงสองครั้ง เพราะต้องการยึดครองพระเขี้ยวแก้วอันเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชนชาวเกาะลังกา

หากมองอีกมุมหนึ่ง การทำสงครามระหว่างไทยกับศรีลังกาอาจมีสาเหตุมาจากความต้องการครอบครองเส้นทางการค้าทางทะเล เพราะสมัยนั้นอิทธิพลเหนือน่านน้ำทะเลอินเดียของจักรวรรดิโจหะเริ่มอ่อนแรงลง เปิดช่องให้อาณาจักรน้อยใหญ่เข้าแทรกแซงขยายอำนาจเข้าแทนที่ ขณะที่อาณาจักรดัมพเดนิยะของศรีลังกากำลังวุ่นวายกับการสร้างบ้านแปลงเมือง อาณาจักรตามพรลิงค์ในฐานะผู้รับมรดกความยิ่งใหญ่ต่อจากอาณาจักรศรีวิชัย โดยเฉพาะความแข็งแกร่งเกรียงไกรของกองทัพเรือ จึงยกทัพเข้าโจมตีเกาะลังกาถึงสองครั้ง แม้จะต้องพบกับความพ่ายแพ้ทั้งสองครั้ง แต่ก็ชี้ให้เห็นว่าตามพรลิงค์ยุคนี้ยิ่งใหญ่เกรียงไกรเพียงไร ส่วนการนิมนต์พระธรรมกิตติเถระไปช่วยฟื้นฟูพระศาสนาก็ดี การส่งพระพุทธรูปทองคำมาถวายกษัตริย์ตามพรลิงค์ก็ดี สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นการประนีประนอมของศรีลังกาโดยใช้ศาสนานำหน้าการเมือง

References

- Chumpengpan, P. (1980). *Tambralinga*. (Master's Thesis, Silpakorn University, Thailand).
- Codrington, H.W. (1994). *A Short history of Ceylon*. New Delhi, India: Asian Educational Services.
- de Silva, C. R. (2001). *Sri Lanka: A history*. New Delhi, India: Vikas Publishing House.
- Dhammavisuddhi, Y. (1970). *The Buddhist Sangha in Ceylon (circa 1200-1400 A.D.)*. (Ph.D.'s Thesis, University of London, England).
- Fine Arts Department. (1969). *Record of relationship between foreign countries in 12nd Century part 1*. Translated by Pairot Keitmeinkit. Phranakhon, Bangkok: Thailand: The Teacher Council of Thailand.
- Godakumbura, C. E. (Ed.) (1956). *Hatthavanagallaviharavamsaed*. London, England: P.T.S.
- Gunawardana, R.A.L.H. (1979). *Robe and Plough*. AZ: The University of Arizona Press.
- Hettiaratchi, D. E.. (1960). *History of Ceylon, Vol. I, part II*. Colombo, Sri Lanka: Ceylon University Press.
- Kerdsiri, K. (2017). *The Great Stupa of Nakhon Si Thammarat*. Bangkok, Thailand: E.T. Publishing
- Liyanagamage, A. (1967). *The Decline of Polonnaruwa and the Rise of Dambadeniya*. Colombo, Sri Lanka: the Department of Cultural Affairs.

- Malalasekera, G. P. (1994). *The Pali Literature of Ceylon*. Kandy, Sri Lanka: Buddhist Publication Society.
- Ilangasinha, H. B. M. (1992). *Buddhism in Medieval Sri Lanka*. Delhi, India: Sri Satguru Publication.
- Inscription in Thailand Vol.1*. (1986). Bangkok, Thailand: Phappim Publication.
- Inscription in Thailand Vol.5*. (1986). Bangkok, Thailand: Phappim Publication.
- Ishii, Y. (1998). *The junk trade from Southeast Asia: Translation from the Tosen Fusetsugaki 1674-1753*. Singapore: Institute of Southeast Asia Studies.
- Liuchaichan, B. (2012). *The Establishment of Sri Lankan Buddhism in Thailand during the Dvaravati Period*. Bangkok, Thailand: Smapan Publication.
- Munoz, P. M. (2016). *Early Kingdoms of the Indonesian Archipelago and the Malay Peninsula*: Editions Didier Millet.
- Munoz, P. M. (2006). *Early Kingdoms*. Singapore: Editions Didier Millet.
- Noonsuk, P. (1982). *Archeological document of The South of Thailand on Srivijaya Kingdom*. Bangkok Thailand: Krungsiam Publication.
- Noonsuk, P. (2001) *The History of Nakhon Si Thammarat: The development of states on the Thai Peninsula from the sixth to the fourteenth centuries A.D.* (Ph.D. Thesis, Chulalongkorn University, Thailand).

- Ratnapala, N. (1971). *The Katikavatas: Laws of the Buddhist Order of Ceylon from the 12th Century to the 18th Century*. Munchen, Germany: Mikrokopie GmbH.
- Paranavitana, S. (1966). *Ceylon and Malaysia*. Colombo, Sri Lanka: Lake House Investment.
- Phrabodhirangsi. (1963). *A story of Phrabuddhasihing: The chronicle of Phrabuddhasihing*. Translated by Pol.Lt. Seng Manavitur. Bangkok, Thailand: Fine Arts Department.
- Phrabodhirangsi. (2011). *A Story of Chammadevivamsa of Haribhunchai*. Translated by Phrayapariyatthammathada (Pea Talalakma) and Phrayanwichit (Siddhi Locananon). Nontaburi, Thailand: Sripanya Publication.
- Phramahanamathera. (2010) *Mahavamsa vol.2*. Translated by Sutep Promlerd. Bangkok, Thailand: Mahachulalongkornrajavidyalaya Publication.
- Phranibbanasotra. version of Southern Cultural Institute 1*. (1985). Bangkok, Thailand: Krungsiam Publication.
- Phraranapananyathera. (2007). *Jinakalamalipakorn*. Translated by Pol.Lt. Seng Manavitur. Bangkok, Thailand: Ramthai Place.
- Piyakul, C. (1995). *A Study of the Legend "Phlao Nang Lued Khao" of Wat Khian Bang Kaeo, Amphoe Khao Chaison, Changwat Patthalung*. (Master's Thesis, Srinakharinwirot University, Thailand).

- Piyakul, C. (2010). *Endowment of Wat Huamueng Patthalung*. Songkla, Thailand: The Institute for Southern Thai Studies, Thaksin University.
- Rajavaliya. (2000). Translated by A.V. Suraweera. Ratmalana: Vishva Lekha.
- Reed, A. (2005). *The Southeast Asia in Trading Aged 1450-1680 Centuries vol.1: The land under the wind*. Translated by Pongsri Lekhawattana. Bangkok, Thailand: The Thai Research Fund.
- Sastri, N. (1929). *The Pandyan Kingdom*. London, England: Luzac & Co.
- Srisuchat, A. (2014) *Srivijaya in Suvannadvipa*. Bangkok: Rungsilkarnpim Company.
- Wallibhodome, S. (2005). *Ancient community in the South Source of Civilization in Thai peninsular*. Bangkok, Thailand: Pimdee.
- Wheatley, P. (1966). *The Golden Khersoness*. Kuala Lumpur, Malaysia: University of Malaysia Press.
- Wickremasinghe, D. M. Z., Codrington, H. W., Paranavitana, S., & Ceylon. (1994). *Epigraphia Zeylanica: Being lithic and other inscriptions of Ceylon ... 1904-1934*. New Delhi, India: Asian Educational Services.
- Thamkirati, K. (2007). *The Relations between Nakhon Si Thammarat and Ayutthaya from the Mid-Fifteenth Century to the End of the Eighteenth Centuries A.D.* (Master's Thesis, Silpakorn University, Thailand).

- The Chronicle of Nakhon Si Thammarat City.* (1938).
Phranakhon, Thailand: Yimsri Publication.
- The Chronicle of Stupa of Nakhon Si Thammarat.* (1928).
Phranakhon, Thailand: Phosonpipattanakorn Publication.
- The Inscription Annals part 1.* (1978). Bangkok, Thailand:
Cabinet Publishing and Gazettes Office.
- The Nikaya Sanghahawa.* (1908) Translated into English by C.W.
Fernando. Colombo: H.C. Cottle, Government Printer, Ceylon.
- Pongsripian, W. (2011). *Inscription of Chandrabanu Sriraja: Memorial
Heritage of Nakhon Si Thammarat in 100 Important
Documents: Variety of Thai History 10 rank.* Bangkok,
Thailand: The Thai Research Fund.
- Sirisena, W. M. (2016). *Sri Lanka and South-East Asia.* Colombo,
Sri Lanka: S Godage & Brothers.